

REGULATORNI OKVIR FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA U REPUBLICI SRBIJI

Milošević Sandra¹

Kikanović Ramiz²

Sažetak: Rad se bavi pitanjima koja se odnose na sam regulatorni okvir finansijskog izveštavanja u Republici Srbiji. Za Srbiju kao zemlju koja je i dalje u tranziciji i nije završila procese reformi i formiranja tržišnih institucija, finansijsko izveštavanje u okviru konteksta reformi obračunskog sistema jedno je od ključnih pitanja kreiranja novog tržišnog okruženja za poslovanje firmi, investicije, ubrzan ekonomski razvoj i efikasno funkcionisanje javnog sektora i regulatornih sistema. Regulatorni okvir finansijskih izveštavanja u Srbiji obuhvata sagledavanje razvoja i rezultata modela i standarda finansijskog obelodanjivanja informacija u Srbiji kao zemlji tranzicije od 2001. godine, što uključuje i pomoć međunarodnih donatora. Ukazuje se na pravce i potrebe daljih reformi i unapređenja obračunskog sistema i revizije u Srbiji, ocenjuju se rezultati reformi, iskustva i nerešeni problemi, sa ciljem sagledavanja uticaja reforme obračunskog sistema u Srbiji na unapređenje standarda obelodanjivanja finansijskih informacija. Time je omogućeno sagledavanje planova, akcija i predloga pravaca reformi sistema obelodanjivanja finansijskih informacija u Srbiji. Blagovremenost obelodanjivanja finansijskih informacija i revizorskih izveštaja u Srbiji najbolje je prezentovati kroz jedan savremen teorijski model koji uzima u obzir sve metodološke aspekte kreiranja modela za atestiranje blagovremenosti finansijskog izveštavanja u Srbiji. Reč je o modelu koji je potrebno atestirati u praksi, sa ciljem davanja preporuka u domenu unapređenja kvaliteta blagovremenosti obelodanjivanja finansijskih informacija u Srbiji. Pitanje blagovremenosti finansijskog izveštavanja, iako vrlo značajno, ovoga puta nije u centru pažnje autora rada, koji su se fokusirali na pitanje regulatornog okvira finansijskog izveštavanja u Srbiji. Završna razmatranja analiziraju sam regu-

¹ Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu, Novi Sad, Cvećarska br. 2, e-mail: sandra_pgm@yahoo.com.

² Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu, Novi Sad, Cvećarska br. 2

latorni okvir finansijskog izveštavanja, sa svim njegovim prednostima i nedostacima, uz davanje predloga za njegovo unapređenje i poboljšanje u narednom, budućem periodu.

Ključne reči: *regulatorni okvir finansijskog izveštavanja / međunarodni standardi finansijskog izveštavanja / Republika Srbija / korporativno upravljanje*

REGULATORNI OKVIR FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA U SRBIJI

Prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja, u kontekstu njihovog kvaliteta, potrebno je posebnu pažnju posvetiti pravilima sastavljanja i prezentacije finansijskih izveštaja. Kako su finansijski izveštaji odgovornost rukovodstva preduzeća koje je jedino ovlašćeno za upotrebu resursa preduzeća, ono mora posebnu pažnju da posveti njihovom sastavljanju i obelodanjivanju, prvenstveno sa aspekta njihovog kvaliteta. Sa druge strane, nikako ne treba ispustiti iz vida da finansijski izveštaji nastaju u računovodstvu i da zaposleni u računovodstvu nisu oslobođeni od odgovornosti. Njihova odgovornost se svodi na pravilnu primenu MRS i MSFI, odnosno računovodstvenih politika koje proizilaze iz njih i koje predstavljaju sastavni deo poslovne politike preduzeća. Računovodstvo kao profesija odgovorno je za pravilnu primenu standarda, čime stoji u službi akcionara i svih drugih korisnika finansijskih izveštaja, odnosno u javnom interesu. Rukovodstvo je dužno da uspostavi sistem kontrole kvaliteta finansijskih izveštaja, čije je javno objavljivanje odgovorno. Prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja neophodno je voditi računa o pravilima za njihovo sastavljanje koja su jasno definisana važećim zakonom.

Zakon o privrednim društvima (Službeni glasnik RS, br. 36/2011 i 99/2011) primenjuje se na sva preduzeća, zadruge, banke, osiguravajuća društva i druge finansijske organizacije, kao i preduzetnike, a koji su u obavezi da svoje finansijske izveštaje sastavljaju i objavljuju u skladu sa jasno definisanim standardima. Važeći zakon zahteva od svih preduzeća, a posebno od preduzeća čije se hartije od vrednosti kotiraju na berzi, da se prilikom sastavljanja i obelodanjivanja finansijskih izveštaja moraju pridržavati MSFI.

Prema Zakonu o privrednim društvima, posebno kod javnih akcionarskih društava koja podležu obaveznoj reviziji, a u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji, finansijski izveštaji na osnovu kojih se donose poslovne odluke moraju imati pozitivno mišljenje revizora (član 306). Isto tako, prema Zakonu o računovodstvu i reviziji (Službeni glasnik RS br. 46/2006 i 111/2009) licencirani ovlašćeni revizor vrši reviziju finansijskih izveštaja i u izveštaju o izvršenoj reviziji nedvosmisleno

izražava mišljenje o tome da li finansijski izveštaji istinito i objektivno, po svim materijalno značajnim pitanjima prikazuju finansijsko stanje, poslovni rezultat i tokove gotovine i da li su sastavljeni u skladu sa MRS/MSFI, odnosno u skladu sa propisima (član 2 ZOPP).

Da bi investitori i svi ostali zainteresovani imali poverenje u finansijske izveštaje isti moraju biti sastavljeni od strane profesionalnih i edukovanih računovođa koji moraju uvažiti standardizovane osnove i harmonizovane principe, kao i transparentne i poštene podatke finansijskog izveštavanja. Praksa finansijskog izveštavanja do danas je pokazala da je finansijsko izveštavanje u Srbiji palo na najniži nivo kvaliteta, sa veoma izraženom nepouzdanosti finansijskih izveštaja i izveštaja revizora. Ovo je svakako rezultat primene sadašnjih propisa i Zakona o računovodstvu koji regulišu finansijsko izveštavanje, ali zbog niza nedostataka njihova primena doprinosi stvaranju jednog opšteg haosa u ovoj oblasti, sa nesagledivim posledicama. Posebno je Savez računovođa i revizora Srbije, u ime svih profesionalnih računovođa u Srbiji, ukazivao na sve nedostatke i nedoslednosti predloženih i donesenih propisa. Tako je, na primer, celo jedno izdanje *Glasa računovođa* bilo posvećeno svim nedostacima i pogubnim odredbama zakona, koji je poništio sva dobra dostignuća u razvoju finansijskog izveštavanja u Srbiji i stvorio negativne uslove, odnosno uslove koji danas omogućavaju da veći deo finansijskih izveštaja sastavljaju nekompetentna i nekvalifikovana lica, a na osnovu sumnjivih podataka. Ti finansijski izveštaji su vrlo često neadekvatni i nekompletni, s obzirom da nastaju kao rezultat prepisivanja tuđih ili svojih (iz prethodnih godina) finansijskih izveštaja. Ovakvo stanje u finansijskom izveštavanju u Srbiji, za koje se s pravom može reći da doprinosi produbljivanju nastale opšte krize, navelo je čak i mnoge autore i branitelje važećeg zakona da priznaju njegov negativan uticaj na opšte stanje, tako da su i oni sami predlagači odgovarajućih izmena zakona. Među ovima ima i članova Nacionalne komisije za računovodstvo, s tim što njihov cilj nije brza izmena zakona, već proces u kome će se najpre utvrditi određena strategija i akcioni program, a tek posle toga izmena zakona, i to sve u ličnom ili povezanom interesu.

Prema važećem zakonu, kod profesionalne regulative koja je propisana kao obavezna za primenu i koja čini osnovu finansijskog izveštavanja, jasno je definisan Okvir za pripremanje i prikazivanje finansijskih izveštaja – MRS/MSFI sa tumačenjima koja su sastavni deo ovih standarda, MRS i Kodeks etike za profesionalne računovođe. Međutim, u ovom delu zakona nisu jasno definisane nadležnosti iako je potpuno jasno da se ova regulativa ne može primeniti bez jasnih ovlašćenja i nadležnosti profesionalnih organizacija (članica Međunarodne federacije računovođa) i drugih regulatornih tela. Od svega potrebnog u *Službenom glasniku RS*

(suprotno Zakonu i globalnim profesionalnim normama) objavljeni su samo loše prevedeni i bez dozvole Odbora, Okvir i MRS/MSFI. Iako prevedeni, standardi su i dalje bez tumačenja, dok je ostala neophodna regulativa ostala u sferi imaginacije. Ovakva situacija dovela je do problema primene MRS/MSFI jer nije jasno kako se oni primenjuju bez obaveznih tumačenja, a ne zna se ni kakve MRS primenjuju revizori jer nije doneto ni odgovarajuće rešenje o njihovoj primeni, što znači da još uvek nisu stvoreni uslovi za potpunu primenu Zakona. Svu ovu regulativu u izvornom obliku mogu i primenjuju samo profesionalne računovođe članovi Saveza, s obzirom da ih je Savez preveo, ažurirao, objavio i svoje članove – računovođe edukovao za primenu istih.

Takođe, ovim zakonom je uređeno da mala pravna lica i preduzetnici mogu, ali nisu u obavezi da primenjuju MRS/MSFI, s tim da će za one koji se odluče da ih ne primenjuju od strane ministarstva finansija biti propisan način priznavanja, merenja i procenjivanja imovine i obaveza, prihoda i rashoda u skladu sa zakonskom i profesionalnom regulativom. U skladu sa ovom odredbom, ministarstvo je uz pomoć Nacionalne komisije za računovodstvo doneo Pravilnik, koji je u mnogim delovima neprimenljiv, a u nekim delovima nejasan. Uopšte nije poznato da li i ko i na koji način primenjuje taj i takav Pravilnik, jer to niko nije obelodanio, niti ko to evidentira i kontroliše, a što takođe predstavlja problem kada je reč o finansijskom izveštavanju, odnosno njegovom kvalitetu. Prevođenje, objavljivanje i usklađivanje MRS/MSFI i MSR, prema Zakonu o računovodstvu i reviziji, dato je pravnim licima ili organima, koji od međunarodnih regulatornih tela dobiju pravo da prevode i objavljuju ovu regulativu. S obzirom da Savez jedini ima ta prava po osnovu članstva u IFAK-u i drugim globalnim profesionalnim telima, logično bi bilo da u rešenju ministra finansija bude, kao što to Zakon nalaže, upisano da je Savez pravno lice iz člana 3 Zakona koje prevodi, objavljuje i usklađuje profesionalnu regulativu, nakon čega bi se jasno znalo koja, kakva i kako se profesionalna regulativa primenjuje u Srbiji. Međutim, odnos pojedinih činovnika Ministarstva finansija prema Savezu, kao i dela članova nacionalne komisije za računovodstvo, onemogućavaju primenu Zakona. Ovakav odnos Ministarstva finansija prema Savezu predstavlja u stvari odnos prema profesionalnoj regulativi, odnosno prema osnovama za pripremu i sastavljanje finansijskih izveštaja, drugim rečima prema standardizaciji i kvalitetu finansijskih izveštaja.

Odustajanje od primene nacionalnih računovodstvenih standarda vezanih za obrazovanje računovođa, računovodstveni softver i neprimenjivanje Kodeksa, pogubno je uticalo na kvalitet i pouzdanost finansijskih izveštaja u Srbiji. Iako Kodeks zahteva profesionalnog računovođu, obrazovanog i edukovanog za poslove raču-

novodstva, odustajanje od nacionalnih standarda je odmah shvaćeno, zahvaljujući tumačenjima pojedinih činovnika Ministarstva finansija povezanih sa pojedinim privatnim komercijalnim i revizorskim preduzećima, na takav način da finansijske izveštaje može da sastavlja bilo ko, bez obzira na profesionalna znanja i zvanja. Ovo je dovelo do toga da kod nas finansijske izveštaje, u mnogim slučajevima, sastavljaju lica koja nemaju ni elementarno znanje iz računovodstva. Reč je o licima koja pri sastavljanju finansijskih izveštaja često prepisuju tuđe finansijske izveštaje ili svoje iz prethodnih godina, koristeći veoma sumnjive softvere. Zakonom je predviđeno i jasno definisano da pravna lica i preduzetnici moraju da koriste standardan računovodstveni softver, međutim nigde nije jasno rečeno koji standard to reguliše, odnosno nigde nije dat odgovarajući softver.

Regulisanje revizije u Zakonu, na način kako je regulisano, bez kontrole kvaliteta, dodatno doprinosi smanjenju pouzdanosti finansijskih izveštaja. Formiranjem Komore ovlašćenih revizora i donošenjem određenih pravila od strane njenih organa, revizija je pretvorena u biznis zatvorenog tipa (u kojem je tridesetak revizorskih firmi ostvarilo, na primer, u toku 2008. godine, prihod od preko 40 miliona evra), bez ikakve odgovornosti. Takva revizija finansijskih izveštaja i nema nikakav značaj za javnost, osim dobrog posla za revizorske firme i značajnog troška za klijente obavezne revizije. Posebno je problematično pitanje broja ovlašćenih revizora, njihove stručne i starosne strukture, programa edukacije i načina nostrifikacije i sticanja kvalifikacija za obavljanje posla. Danas se suočavamo sa činjenicom da je na tržištu prisutan izuzetno mali broj pravnih lica koja podležu obaveznoj reviziji. Od tog broja veliki broj je u statusu penzionera, iako ima hiljade profesionalno stručnih računovođa koji su sprečeni da rade ovaj posao. Za sve vreme od formiranja Komore, tek neznatan broj lica je stekao određene kvalifikacije, ali većina njih je bez mogućnosti dobijanja licence, s obzirom na protivzakonito propisani radni staž u reviziji, utvrđen pravilima Komore. Ako se zna da oko 100 ovlašćenih revizora vrši reviziju oko 5.000 finansijskih izveštaja, po izvorima Komore (*O Komori*, 2012), onda je jasno koji je kvalitet tih revizija, pri čemu možemo sa punim pravom da postavimo pitanje kome trebaju revizorski izveštaji koji se dostavljaju do kraja septembra. Rešenja o reviziji, rad Komore ovlašćenih revizora, ali i rad revizorskih firmi predstavlja dobar primer kako ne treba da se radi, čime se potvrđuje konstatacija lošim propisima, u funkciji monopolskog biznisa.

Zakonom i Odlukom Vlade Republike Srbije formirana je Nacionalna komisija za računovodstvo (*Odluka o obrazovanju Nacionalne komisije za računovodstvo*, 2006), većinom od strane onih lica koja nemaju interesa za kvalitetnije finansijsko izveštavanje, a koja za gotovo pet godina ništa nisu doprinela unapređenju finan-

sijskog izveštavanja u Srbiji, baveći se samo povremeno pitanjima koja po Zakonu nisu u njenoj nadležnosti i to na teret poreskih obveznika Srbije. Primena ovakvog zakona bez ikakve kontrole, dovela je do totalnog haosa u finansijskom izveštavanju, sa nesagledivim posledicama. Ono što je sigurno je da samo finansijski izveštaji, koji su sačinjeni od strane profesionalnih računovođa članova Saveza imaju potrebnu pouzdanost, dok se to za sve ostale ne može reći.

Sve navedeno pokazuje koliko je postojećim zakonom finansijsko izveštavanje u Srbiji unazađeno, sa velikim brojem nepouzdanih finansijskih izveštaja, koji bi trebalo da posluže mnogim eksternim korisnicima da donesu značajne, buduće poslovne odluke. Imajući prethodno u vidu, Savez računovođa i revizora Srbije, jedina profesionalna organizacija u Srbiji, član Međunarodne federacije računovođa, posvećena standardizovanom savremenom finansijskom izveštavanju, zasnovanom na globalnim zahtevima i profesionalnim standardima, u želji da se što pre prekine haos u finansijskom izveštavanju u Srbiji, predložila je donošenje novog, savremenog i jasnog Zakona o računovodstvu i reviziji, odnosno dopunu postojećeg zakona svim neophodnim odredbama. Savez je ovo predložio potpuno svestan finansijske moći privatnih komercijalnih izdavača i pojedinih revizorskih preduzeća, koji već duže vreme imaju veliki uticaj na Ministarstvo finansija prilikom izrade propisa o računovodstvu, a čiji je uticaj bio presudan kod predlaganja i donošenja sadašnjeg zakona i podzakonskih akata u vezi sa ovim zakonom. Svakom ko želi visokokvalitetne i pouzdane finansijske izveštaje, treba da bude jasno da sva preduzeća, svoju komercijalnu profitabilnost grade na lošim zakonskim rešenjima, pa samim tim nisu ni zainteresovana za kvalitet zakona, što najbolje potvrđuje sadašnji Zakon i stanje u finansijskom izveštavanju u Srbiji. Savez ovo čini sa ciljem izgradnje adekvatnog institucijalnog okvira za izgradnju modernog i pouzdanog sistema finansijskog izveštavanja, potpuno harmonizovanog sa EU.

Takođe, veoma je važno i da profesionalne računovođe, kao kreatori kvaliteta finansijskog izveštavanja, dobiju status i ulogu koju imaju računovođe razvijenih zemalja. Bez ikakve sumnje možemo da zaključimo da na kvalitet finansijskih izveštaja gotovo presudnu ulogu imaju institucije za stvaranje i transfer računovodstvenih znanja, kao i profesionalne asocijacije računovođa u ulozi realizatora kontinuirane edukacije i usavršavanja računovođa.

Aktuelne uslove poslovanja preduzeća karakterišu dinamične promene izazvane brojnim činocima makro i mikro okruženja sa različitim intenzitetom delovanja. U takvim okolnostima računovodstvo, odnosno računovodstveni informacioni sistem, svojim autputom treba da obezbedi računovodstvene izveštaje sa relevantnim informacionim sadržajima za različite eksterne i interne korisnike. Kako

bismo mogli da govorimo o kvalitetnim finansijskim izveštajima. U tom smislu, pored neophodnosti formiranja adekvatnih javno-regulatornih institucija i tela, moramo voditi računa i o upravljanju kvalitetom finansijskih izveštaja, kao i o podizanju nivoa obrazovanosti računovodstvene i revizorske profesije u skladu sa međunarodnim standardima.

RAZVOJ I REZULTATI MODELA I STANDARDARDA FINANSIJSKOG OBELODANJIVANJA INFORMACIJA U SRBIJI KAO ZEMLJI TRANZICIJE OD 2001. GODINE – POMOĆ MEĐUNARODNIH DONATORA

U prethodno nevedenom, detaljno smo razradili aspekte razvoja modela i postojeći nivo koji se odnosi na Međunarodne računovodstvene standarde, Međunarodne standarde finansijskog izveštavanja i Međunarodne standarde revizije. Stoga ćemo naša dalja izlaganja zasnivati na relevantnim rezultatima iznetim na početku ovog rada (CFFR-REPARIS, 2011; McGee, 2010; CFFR, 2012; ROSC 2005).

Otkako je započela proces tranzicije u tržišnu ekonomiju krajem 2000. godine Srbija je zabeležila dobre početne rezultate u mnogim oblastima. Ovaj napredak krenuo je sa veoma loše početne pozicije, koja je bila odraz i rezultat decenije izolacije, rata i lošeg upravljanja privredom.³ Početne reforme trgovinskog režima, vlasnički odnosi, poslovno okruženje, finansijski sektor i tržište radne snage su takođe počeli da postavljaju osnove za brži rast. Prvi rezultati se vide u intenzivnom privlačenju novih investicija, u smislu da su nekadašnje nefunkcionalne banke u Srbiji počele da privlače nove depozite i daju nove zajmove.

Srbija je u periodu do 2005. godine⁴ imala oko 600 državnih preduzeća i 1.500 preduzeća u društvenoj svojini. U 2002. godini ova preduzeća su činila oko 50% bruto domaćeg proizvoda (BDP). Iako nema kompletno i potpuno dostupnih podataka o sadašnjem stanju, pretpostavlja se da je njihov aktuelni udeo u BDP-u mnogo niži danas. Na listi Agencije za privatizaciju Srbije početkom 2006. godine nalazilo se 1.800 preduzeća koje je trebalo prodati ili putem aukcije (manja preduzeća) ili putem tendera. Takođe, bilo je i oko 100.000 malih i srednjih preduzeća (MSP) koja imaju rastuću funkciju apsorbovanja udara u ekonomiji.

³ Srbija je godinama imala hiperinflatornu ekonomiju. Takvo okruženje zahteva posebne računovodstvene tehnike, budući da izveštavanje o poslovnim rezultatima i finansijskim pozicijama jednog preduzeća u lokalnoj valuti bez korekcija ne bi imalo svrhe. U takvim uslovima novac gubi kupovnu moć tako da poređenje iznosa transakcija i drugih događaja iz različitih vremena, čak i u okviru istog računovodstvenog perioda, može dovesti do pogrešnih zaključaka.

⁴ Prema ROSC-o izveštaju za Srbiju.

Danas, zakoni i propisi u Srbiji ne obezbeđuju dovoljno snažan zakonski okvir u oblasti računovodstva i revizije. Upravo iz tog razloga je neophodno unaprediti srpske zakone i propise, posebno iz ove oblasti. Kreatori politike već koriste pravne tekovine kao kriterijume u modernizaciji zakonskog regulatornog okvira. Iako je ostvarila određeni pomak na ovom polju, Srbija ipak mora i dalje ozbiljno da se bavi svim značajnim pitanjima u vezi sa projektovanjem i jačanjem odgovarajućih institucija da bi iste implementirala i sprovodila pravne tekovine. Zakon o privrednim društvima traži od akcionara da odobre finansijske izveštaje preduzeća i utvrđuje da su članovi upravnog odbora kolektivno odgovorni za ispravnost finansijskih izveštaja pravnih subjekata. Zakonom o računovodstvu i reviziji jasno je definisano da je organ pravnog subjekta, kao što je predviđeno aktom o osnivanju preduzeća ili podzakonskim aktima, odgovoran za finansijske izveštaje. Praktično, to znači da finansijske izveštaje potpisuju i glavni računovođa i generalni direktor. Zakon predviđa da glavni računovođa bude kvalifikovana osoba, ali ne postoji zakonom predviđen sistem za ovlašćivanje računovođa. Zakon o računovodstvu i reviziji utvrđuje da pravni subjekti mogu biti kažnjeni u tačno propisanom iznosu za niz pojedinačnih trgovinskih prekršaja u vezi sa finansijskim izveštavanjem. Odgovorno lice pravnog subjekta može takođe biti kažnjeno tačno definisanim i utvrđenim iznosom za svaki, bilo namerni ili nenamerni, trgovinski prekršaj. Međutim, mi danas nemamo jasna i tačna saznanja o slučajevima u kojima su takve kazne konkretno i primenjene. Danas se naša preduzeća u svojim finansijskim izveštajima rukovode različitim zakonima i propisima.

Zakon o računovodstvu i reviziji primenjuje se na sva preduzeća, zadruge, banke, osiguravajuća društva, i druge finansijske organizacije, kao i na preduzetnike. To zahteva da sva preduzeća, od najvećih kompanija koje se kotiraju na berzi, do najmanjih preduzetnika moraju svoje finansijske izveštaje kao i kompletno poslovanje da usklade sa Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja. Ovaj zahtev, čini se, ne samo da nepotrebno opterećuje mala i srednja preduzeća i preduzetnike, već je i neprimenljiv budući da MSFI nije predviđen za manja preduzeća, kao ni za same preduzetnike. Takav zahtev dovodi u sumnju celokupnu prihvatljivost samog zakona. Puna primena MSFI nije odgovarajuća za primenu od strane svih izveštajnih subjekata; trebalo bi ih koristiti nepromenjene kao standarde za *subjekte od javnog interesa*,⁵ a posebne standarde treba primeniti na sve ostale subjekte. Prime-

⁵ Prema ROSC-o izveštaju, subjekti od javnog interesa su oni u kojima najšira javnost ima interes na osnovu prirode njihovih poslovnih aktivnosti, veličine posla, broja zaposlenih ili ranga njihovih interesnih grupa. Primeri uključuju banke, osiguravajuće kompanije, investicione fondove, penzijske fondove, kompanije koje se kotiraju na berzi i velika preduzeća (uključujući velika državna preduzeća).

na MSFI kao jedinog seta zahteva dovela je do neplaniranih negativnih posledica, onemogućavajući uspešnu implementaciju, budući da puna primena MSFI ne odgovara malim i srednjim preduzećima. U takvim slučajevima potreban kapacitet za njihovu adekvatnu primenu obično nije postojao, troškovi usklađivanja su bili neproporcijalni, a tela koja je trebalo da osiguraju njihovu primenu ili nisu postojala ili nisu imala mogućnosti da odgovore obimu traženog posla.

Iskustvo pokazuje da je uspeh veći ukoliko je primena MSFI ograničena samo na subjekte od javnog interesa. Ministarstvo finansija i Narodna banka Srbije (NBS) razvili su standarde forme za pripremanje finansijskih izveštaja preduzeća, banaka i osiguravajućih društava, koje nisu usklađene sa MSFI. U skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji, Ministarstvo finansija i NBS razvile su standardne forme kako bi obezbedile dosledan protok informacija i statističku obradu. MSFI su standardi za pripremu finansijskih izveštaja opšte namene, kojima se zadovoljavaju potrebe široke lepeze korisnika, ali su utemeljeni na pretpostavci da će naglašavanje prevashodno potreba akcionara rezultirati merenjem, prepoznavanjem i obelodanjivanjem koji takođe zadovoljavaju ostale korisnike. Međutim, znatan broj ostalih korisnika finansijskih izveštaja ne mora nužno deliti ovo gledište. Iskustva pokazuju da oni tamo gde imaju pravo i ovlašćenje da to učine, često uspostavljaju drugačije obaveze finansijskog izveštavanja za posebne namene, utvrđene prema njihovim posebnim potrebama (npr. izveštavanje u svrhe oporezivanja, u statističke svrhe ili izveštavanje za svrhe nadzora i supervizije). Srbija, kao i mnoge druge zemlje, nije imala uspeh u usklađivanju svih dodirnih tačaka između izveštavanja s posebnom namenom i regulatornog/statističkog izveštavanja. U Srbiji, propisi namenjeni onome što sledi utiču na ono što prethodi, tako da se od preduzeća i banaka traži da koriste standardne forme u pripremi svojih finansijskih izveštaja, što ne dozvoljava usklađivanje sa MSFI u smislu prepoznavanja, merenja i prezentacije.

Zakon o računovodstvu i reviziji pravi jasnu razliku između velikih, srednjih i malih poslovnih subjekata. Ako na dan pripreme svojih finansijskih izveštaja pravni subjekat zadovoljava najmanje dva među sledećim kriterijumima, smatraće se velikim:

- prosečni broj zaposlenih veći od 250,
- neto godišnji promet veći od 10 miliona evra i
- ukupna aktiva veća od 5 miliona evra.

Isto tako, ako privredni subjekat ispunjava bar dva od navedenih kriterijuma, smatra se malim:

- prosečni broj zaposlenih manji od 50,
- neto promet u iznosu manji od 2,5 miliona evra i
- ukupni bilans stanja manji od 1 miliona evra.

Svi ostali subjekti smatraju se srednjim. Krajem 2004. godine postojalo je oko 100.000 malih preduzeća (uključujući preduzetnike), 2.200 srednjih preduzeća i 977 velikih preduzeća. Danas je taj broj znatno manji, s obzirom na uticaj brojnih različitih faktora. Zakon o računovodstvu i reviziji ne zahteva od grupa da podnose konsolidovane finansijske izveštaje. Međutim, ovaj zahtev ne samo da je retko ispoštovan, nego je i metod konsolidacije shvaćen kao prost zbir bilansa matičnog preduzeća i zavisnih preduzeća.

Banke su pod nadzorom Narodne banke Srbije i podležu Zakonu o bankama i drugim finansijskim organizacijama, kojim se utvrđuju dodatni zahtevi za izveštavanjem za banke. Od banaka se tražilo da pripremaju MSFI finansijske izveštaje od godine koja se završava 31. decembra 2003. Međutim, zbog ograničenja standardnih formi ili tabelarnih obrazaca koje treba dostaviti Centru za bonitet NBS, nije omogućeno usklađivanje sa MSFI ili Direktivom o računima banaka. Zakon o bankama predviđa da se revizija bančnih godišnjih finansijskih izveštaja obavlja u skladu sa Zakonom i MSR.

Kompanije koje se kotiraju na berzi moraju biti registrovane kod Komisije za hartije od vrednosti. One su pod nadzorom KHOV i na njih se primenjuje Zakon o tržištu hartijama od vrednosti i drugim finansijskim instrumentima. Beogradska berza ima tri segmenta kotacije: listu A, listu B i slobodno berzansko tržište. Zakon o hartijama od vrednosti predviđa niz zahteva za izveštavanjem, pored onih za kompanije koje se ne kotiraju na berzi tako i za kompanije koje su uvrštene na liste A i B. Trenutno, nema kompanija registrovanih u tim segmentima. Sve kompanije danas trguju na slobodnom berzanskom tržištu, koje ne predviđa dodatne zahteve za izveštavanjem.

Opseg zahteva za zakonskom revizijom možda je preširok imajući u vidu nivo razvijenosti revizorske profesije. U skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji, revizija finansijskih izveštaja je obavezna za velike i srednje pravne subjekte, kao i za izdavaoce dugoročnih hartija od vrednosti putem javne ponude.

Zakon o računovodstvu i reviziji reguliše revizorsku profesiju u Srbiji. To zahteva da zakonska revizija bude obavljena u skladu sa Zakonom, MSR i Etičkim kodeksom za profesionalne računovođe međunarodne federacije računovođa (IFAC). Zakon traži od revizora da iznesu svoje mišljenje o tome da li su finansijski izveštaji u skladu sa MSFI u svim materijalnim aspektima pravično prikazali finansijski po-

ložaj preduzeća i rezultate njegovog poslovanja. Neslaganje između standardnih formi koje zahteva Ministarstvo finansija ili NBS i MSFI može usloviti da zakonski revizori sistematski izražavaju mišljenje s rezervom ili, što je još gore, da izraze negativno mišljenje o finansijskim izveštajima. Ovakva neželjena posledica svakako će ugroziti kredibilitet finansijskog izveštavanja u Srbiji i zato je treba korigovati.

U skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji nadležno telo godišnje imenuje statutarnog revizora. Na takvo nadležno telo se ukazuje u relevantnom dopunskom zakonodavstvu. Na primer, Zakon o privrednim društvima utvrđuje da je za preduzeća sa ograničenom odgovornošću, za imenovanje statutarnog revizora odgovorna skupština, a za akcionarska društva za ovo imenovanje odgovorni su akcionari. Za razliku od nekih zemalja članica EU, Zakon o računovodstvu i reviziji kod nas ne uključuje mehanizme otkaza koji mogu dodatno da zaštite nezavisnost revizora. Otuda, statutarni revizor može da da ostavku ili da bude otpušten kako bi se izbeglo izražavanje mišljenja s rezervom. Ovaj zakon predviđa rotaciju jedne revizorske firme svakih pet godina u srednjim preduzećima i svake tri godine u velikim preduzećima. Sa druge strane, Zakon ne obavezuje statutarne revizore da posećuju godišnje skupštine akcionara ili da budu dostupni za njihova pitanja.

Zakon o računovodstvu i reviziji utvrđuje dodatne zakonske zahteve u vezi sa revizijom banaka i osiguravajućih društava, ali su ovi zahtevi nekonzistentni. Pored toga, nema ni najvažnijeg uključenja statutarnog revizora u kontrolu boniteta banaka ili osiguravajućih društava. Od statutarne revizora se ne traži ni da izveštavaju o činjenicama od urgentne važnosti za regulatorna tela. Na primer, zakon ne nalaže statutarne revizorima da izveste o kršenju zakona ili propisa ili o nedostacima, što može ugroziti bonitet jednog privrednog društva.

Zakon o računovodstvu i reviziji nalaže svim preduzećima da podnose finansijske izveštaje Centru za bonitet NBS do kraja februara, a konsolidovane finansijske izveštaje do kraja marta. Prema Zakonu, preduzeća kod nas su u obavezi da svoje finansijske izveštaje dostave do 28. februara tekuće godine, a konsolidovane finansijske izveštaje u periodu od 31. marta do 30. juna tekuće godine. Takođe, od preduzeća se zahteva da svoje finansijske izveštaje daju na uvid javnosti ili na svojim veb-stranicama ili u za to predviđenim publikacijama. Isto tako, za srednja i velika preduzeća obavezno je i objavljivanje izveštaja revizije. Različiti rokovi za matična preduzeća za podnošenje pojedinačnih i konsolidovanih finansijskih izveštaja u sukobu je sa MRS 27, koji zahteva od matičnog preduzeća da podnese oba finansijska izveštaja istovremeno. Pored toga, revizorski izveštaj ne mora da bude podnet pre kraja juna. Ovi „nekonzistentni” zahtevi čine obradu revizorskih korekcija krajnje problematičnim. Nije jasno da li usvojeni finansijski izveštaji treba da budu

različiti od izveštaja datih Centru za bonitet NBS četiri meseca ranije, niti kakva je procedura za prihvatanje korekcija nastalih iz revizije i na ovaj način promene izveštaja koji su već podneti centru za bonitet NBS. Ministarstvo finansija je istaklo da je februarski rok neophodan da bi se odgovorilo zahtevima poreskih vlasti i statističkim analizama, dok je junski rok predviđen da zadovolji potrebe ostalih korisnika finansijskih izveštaja koji se oslanjaju na revidirane finansijske izveštaje.

Finansijski izveštaji pohranjeni u Centru za bonitet NBS dostupni su javnosti. Centar za bonitet kontroliše podnošenje finansijskih izveštaja i relevantnih revizorskih izveštaja korišćenjem "osnovnog broja" dobijenog od Trgovinskog suda prilikom registracije poslovnih aktivnosti. Međutim, ova usluga se ne koristi često od strane srpske zajednice poslovnih ljudi ili predstavnika javnosti. Razlog za ovo možda leži u relativno visokim troškovima pretraživanja koji u pojedinim slučajevima iznose 25 evra za individualni set finansijskih izveštaja preduzeća. Jedan od razloga je možda i u nedostatku elektronskim putem dostupnih finansijskih informacija, kao i u propustu velikih i srednjih preduzeća da podnesu svoje revidirane finansijske izveštaje.

POTREBA DALJIH REFORMI I UNAPREĐENJA OBRAČUNSKOG SISTEMA I REVIZIJE U SRBIJI

Naša prethodna analiza upućuje na jasan zaključak da je Srbija i pored perioda koji je započeo na samom početku 1990-ih, potom revitalizovan i malo ubrzan tokom prve decenije XXI veka izgubila korak i dah, te da je sasvim posustala u sferi značajnih, dubokih, obuhvatnih i integrisanih reformskih mera, a još više rezultata. Detaljno, precizno i obuhvatno prihvatanje, a još više sama primena MSFI u praksi predstavlja jedan veoma kompleksan potez. U oceni je posebno značajno u kom stepenu preduzeća u Srbiji adekvatno primenjuju regulatorni okvir MSFI, što nije predmet naših istraživanja, ali jeste bitno da smo u ovom trenutku svesni i tog aspekta. U svemu tome potrebno je voditi računa da su MSFI koji su usvojeni, ali se ne primenjuju u praksi samo neka vrsta „kule od slonovače“. Reč je o nečemu veoma značajnom o čemu se bombasto i sa puno pompe govori, ali što je u suštini beskorisno. Na reforme u oblasti računovodstva treba gledati kao na katalizator ekonomskih promena u zemljama tranzicije poput Srbije. U ovim zemljama je trenutno u toku proces veoma teškog, kompleksnog i osetljivog prelaza sa socijalističke na kapitalističku privredu koji prati i sektor finansijskog izveštavanja. Okvir MSFI je pre svega pristup koji se bazira na tržišnom vrednovanju i procenjivanju pozicija, a koji je praktično u velikoj meri oslonjen na metode mikroekonomije, kvantitativnih finansija, statističke metode i korporativne finansije (Le i Barbu,

2010). Prethodna analiza nas usmerava na zaključak da je pristup kroz koji smo identifikovali ključne aspekte procesa i modela kvalitetnog finansijskog izveštavanja na osnovu MSFI u Srbiji, klasifikovali i analizirali procese transformacije u ovoj sferi, omogućila da sagledamo odnos reforme u oblasti obračunskog sistema i ekonomskog okruženja. Time smo u ograničenoj meri, ali relativno pouzdano mogli da steknemo dodatni uvid u stepen u kome nastaje interakcija između promena u obračunskom sistemu procesa i trendova tranzicije u Srbiji. Uočava se da u sferi regulisanja obračunskog sistema od početka 1990-ih opada dominantna uloga Ministarstva finansija R. Srbije, ali je to i dalje nedovoljno u odnosu na zemlje koje su već uspešno završile tranziciju ili su pri samom kraju (pre svega zemlje Centralne i Istočne Evrope). Sa prihvatanjem novog regulatornog okvira koji je sve prisutniji sa orijentacijom Srbije ka pristupanju u grupaciju EU, sami MSFI više nisu pitanje izbora već predstavljaju uslov za pregovore i njen uspešan ulazak u EU. Fokus računovodstva i finansijskog izveštavanja se pomera sa države i kontrolnih organa ka korisnicima finansijskih informacija, unapređenju kvaliteta računovodstvene i revizorske profesije, uvođenju visokih profesionalnih standarda, obuke, etike i kontinuirane provere znanja (McGee, 2005).

Trendovi globalizacije pod dominacijom američkih multinacionalnih i transnacionalnih kompanija, grupacije OECD, Svetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), Svetske trgovinske organizacije (WTO) i EU sve jasnije vode ka unificiranom prihvatanju regulatornog okvira MSFI. Prihvatanje okvira MRS/MSFI u Srbiji podrazumeva veliki revolucionarni korak. Međutim, na ovom polju kod nas u Srbiji neophodno je uraditi još dosta. Zapravo, naš važeći zakon, kao i izveštaji relevantnih svetskih institucija (ROSC, 2005) ne daju precizne, jasne i potpune informacije koje su nam potrebne. Naime, potrebno nam je još dosta napora kako bismo mogli da govorimo o obračunskom sistemu koji je usklađen sa međunarodnim standardima, a sa ciljem unapređenja finansijskog izveštavanja. U tom smislu pred nama se nalazi jedan izuzetno dug i zahtevan proces usaglašavanja obračunskog sistema sa MSFI u procesu usaglašavanja i približavanja EU i njenom zakonodavstvu.

REZULTATI REFORMI, ISKUSTVA I NEREŠENI PROBLEMI

U rezultate reformi obračunskog sistema i sistema finansijskog izveštavanja treba da se uvrsti pre svega prihvatanje samih MSFI, čemu je osnova inovirani Zakon o privrednim društvima iz 2011. godine, poresko zakonodavstvo, bankarsko zakonodavstvo, regulativa u oblasti računovodstva, revizije i finansijskog izveštavanja. Iskustva primene MSFI jesu višeznačna. Sam kompleks MSFI je sam po sebi, mo-

glo bi se slobodno reći, sfera za sebe, da ne kažemo galaksija, koja zahteva veliko poznavanje struke, veoma skupe prevode izuzetno kompleksnih standarda i propisa, prilagođavanje prateće i druge regulative, promene u institucijama, a što je još teže, i promene u svesti, znanjima i veštinama ljudi, kao i ukupne društvene promene. Sve prethodno je mnogo jednostavnije nabrojati nego ostvariti u praksi. Studija o kvalitetu finansijskih informacija pripremanih prema ruskim računovodstvenim standardima i prema MSFI u periodu 1998–2006. godine nedvosmisleno potvrđuje da se generalno može oceniti da je kvalitet računovodstva viši prema MSFI nego prema ruskim standardima (Bagaeva, 2008).

UTICAJ REFORME OBRAČUNSKOG SISTEMA U SRBIJI NA UNAPREĐENJE STANDARDNA OBELODANJIVANJA FINANSIJSKIH INFORMACIJA

Reforma obračunskog sistema u Srbiji je u suštini u funkciji procesa obelodanjivanja kvalitetnih finansijskih informacija. Bitno je istaći da od 1. januara 2005. godine sve kompanije na listingu berzi u EU moraju da primenjuju MRS/MSFI u procesu pripreme svojih konsolidovanih finansijskih iskaza. Period primene od pet i više godina, procesi harmonizacije regulative u oblasti računovodstva, revizije i finansijskog izveštavanja su već duboko ukorenjeni, što utiče ne samo na zemlje članice, već i na njihove glavne spoljnotrgovinske partnere i zemlje kandidate poput Srbije. Nova istraživanja u ovoj oblasti, kao i njihovi preliminarni rezultati pokušavaju da sagledaju efekte na efikasnost finansijskih tržišta u EU. Uočava se da je prvobitni šok i novine koje je sa sobom donela primena MSFI već prošao, firme su se prilagodile novim zahtevima, kao i regulatorna tela i institucije, ali svakako i investitori i berze. Ipak, suštinski period primene je relativno kratak da bi se donosili jednoznačni i dalekosežni zaključci (Guiggiola, 2010).

PRESPEKTIVNI PLANovi AKCIJA I PREDLOZI PRAVACA REFORMI SISTEMA OBELODANJIVANJA FINANSIJSKIH INFORMACIJA U SRBIJI

Da bi se objektivno sagledalo šta je potrebno da Vlada, institucije, privreda, nauka i profesija čine u budućnosti bitno je objektivno sagledati da Srbija po mnogim parametrima gubi svoje mesto u svetskoj privredi, ali i regionalno. Tako je na primer u 2012. godini u odnosu na 2011. godinu njena pozicija u započinjanju biznisa opala za 11 mesta, za 1 mesto u pribavljanju građevinskih dozvola, 2 mesta za dobijanje priključka na električnu energiju. Jedino je za 59 mesta poboljšana njena pozicija na polju registrovanja imovine. Slede padovi od 3 mesta u odnosu na druge zemlje u dobijanju bankarskih zajmova, 5 u zaštiti investitora, 3 u plaćanju poreza,

1 u spoljnotrgovinskoj razmeni, 10 u sprovođenju ugovora, a čak 22 u rešavanju insolventnosti (*Ease of Doing Business in Serbia*, 2012). Tako je Srbija u ovoj godini prema navedenom istraživanju pala za 4 mesta na skali atraktivnosti poslovanja, i to sa već nepovoljnog 88. mesta na još nepovoljnije 92. mesto. Ovom padu u najvećoj meri doprinelo je okruženje u kome se sprovode MSFI, pri čemu ne možemo govoriti o zavidnom niou kvaliteta njihove primene. Nije teško objasniti, shvatiti i prihvatiti da svi pokazatelji opadaju, pa i obračunski sistem i finansijsko izveštavanje koji su sastavni delovi ukupnog nacionalnog ekonomskog sistema, koji bi mogli biti malo ispred ili iza matice i trenda, ali ništa previše od toga. Ostaje otvorena dilema da li bi dinamične, ali suštinske reforme, pre svega u praksi MSFI doprinele poboljšavanju ugleda zemlje i atraktivnosti za investicije, svakako da, ali kojom će se merom, brzinom i efektima iste sprovoditi ostaje otvoreno pitanje na koje nismo u stanju da damo odgovor zasnovan na činjenicama, već samo da se preselimo u zonu intelektualnih nagađanja i intuitivnih ocena što ne pripada računovodstvenoj profesiji (*Doing Business 2014. Economy Profile: Serbia: Comparing Business Regulations for Domestic Firms in 189 Economies*, 2013).

Analiza revizorske regulative u EU i njenih implikacija na Hrvatsku i Sloveniju je usko usmerena na aspekte kako povećati poverenje javnosti u finansijsko izveštavanje, za šta je formalno bio podsticaj američki federalni zakon Serbanes-Oxly (Janković, Ljutić i Klikovac, 2009). Savet Evropske unije je usvojio novu direktivu o postupku revizije računa kompanije. Pošto su Hrvatska i Srbija u procesu pristupanja EU, pri čemu je Hrvatska već praktično zakoračila i postaje punopravni član od 2012. godine, a Srbija namerava da intenzivira svoje pretpristupne pregovore od 2012. godine, u obe analizirane zemlje je jasna orijentacija ka konvergenciji nacionalnih regulativa sa relevantnim direktivama EU, Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja i Međunarodnim standardima revizije. Reč je o jednom opštem trendu u svim zemljama koje su postale članice ove grupacije ili to planiraju da postanu u budućnosti. Veoma snažan uticaj regulatornih tela i institucija EU na privredu pre svega Hrvatske, znatno manje Srbije, kao i rastući trendovi globalizacije i harmonizacije računovodstvene i revizorske profesije, pružaju veoma značajne i rastuće perspektive korisnicima finansijskih informacija, postojećim i perspektivnim, da imaju pristup visoko-standardizovanim i informaciono sadržajnim finansijskim izveštajima i sa njima povezanim izvorima informacija. Proces prihvatanja Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja i Međunarodnih standarda revizije, harmonizacija kompanijskog i berzanskog zakonodavstva, kao i rastući značaj standarda korporativnog upravljanja i koncepta korporativne socijalne odgovornosti kao neka vrsta nove, nepisane ali u praksi veoma snažne zakonodavne i regulatorne doktrine daju kao opipljiv rezultat (u Hrvatskoj i Srbiji) po-

većanu transparentnost finansijskog izveštavanja, konzistentnost i koherentnost. Prema sagledavanjima i projekcijama (Janković, Ljutić i Klikovac) iz 2009. godine, Hrvatska i Srbija su se nedvosmisleno opredelile za potpuno prihvatanje Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja, kao jedinstvenog konceptualnog regulatornog okvira u EU, što kroz tako izraženu harmonizaciju veoma snažno doprinosi uklapanju u globalne trendove. Ovakav scenario se nakon toga potvrdio u praksi i proces se nastavlja. Obe zemlje i dalje veoma usko prate sve promene, izmene i dopune regulisanja korporativnog finansijskog izveštavanja kao uslova ulaska u EU, što je Hrvatska ispunila, dok Srbiju ova pitanja čekaju tokom narednih godina, uz naglasak da će Srbiji put reformi biti lakši, jer će pred sobom imati i moći će da koristi i pozitivna i negativna iskustva Hrvatske. Svakako možemo prihvatiti zaključak ove grupe autora da pred obe zemlje stoji još veoma dug put na kome će se testirati ne primarno formalna harmonizacija već suštinska primena direktiva EU u ovoj oblasti i Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja kao osnova.

ZAKLJUČAK

Uvođenje i primena regulatornog okvira MSFI u Srbiji je veoma spor, dugotrajan proces, sa puno neizvesnosti, rizika i nesigurnosti, uz brojne otpore i konzervativna reaganja što je logično i očekivano. U centru naše pažnje u okviru ovog rada nalazi se implementacija MSFI u kontekstu uticaja procesa i intencija priključivanja Srbije grupaciji EU i saradnje sa globalnim svetskim institucijama (IMF/WB, OECD, WTO i sl.) u kojoj je jedno od centralnih mesta usklađivanje privredno-pravne regulative (Zakon o privrednim društvima, Zakon o bankama, Zakon o berzama, Zakon o računovodstvu) sa regulatornim okvirom EU (January 1, 2005 Regulation (EC) 1606/2002) koji predviđa potpunu primenu MSFI. To nam omogućava bolji uvid u proces prihvatanja MSFI u Srbiji.

Ono što su autori rada mogli da zaključče na osnovu sprovedenih istraživanja jeste da je proces uvođenja MSFI veoma skup, dug, kompleksan, pun izazova i rizika, i predstavlja stvarno prevelik teret za Srbiju, koga mi još uvek nismo svesni jer ovo po našoj oceni nije ni početak, nego je tek uvod u početak implementacije MSFI. Samo realan prelazak na okvir MSFI uz demontažu pratećeg zakonodavstva koje je u suprotnosti sa ovim regulatornim okvirom će uveriti preduzeća da su koristi od prelaska na MSFI veće od troškova, što za sada nije slučaj. Stvarno i potpuno uvođenje MSFI (demontaža regulative koja ometa ovaj proces) će voditi verovatno u prvo vreme ka nestabilnijim iskazanim prihodima preduzeća. Sam proces efikasne primene MSFI u praksi zahteva razrađena uputstva i vodiče za primenu u praksi koji će voditi ka jedinstvenoj implementaciji što će ujedno biti i ključni izazov pro-

cesu implementacije. Takođe, vrlo je značajno zapažanje autora rada da kod nas nisu obavljena istraživanja koja bi pokazala da li bi preduzeća u Srbiji dobrovoljno prihvatila MSFI, tako da autori smatraju da ukoliko bi firme odlučivale o ovom pitanju da bi gro njih odbio prelazak na ovaj okvir.

Sekvenca unapređenja kvaliteta i efikasnosti privrede Srbije jeste prvo fundament veoma duboke i korenite reforme u oblasti računovodstva koja obuhvataju realnu primenu MSFI i Međunarodnih standarda revizije, uz dalju reformu privredno-pravnog zakonodavstva i druge relevantne tržišne i finansijske regulative što treba da prati reforme koje vode ka vladavini prava, demokratskoj državi i jačanju koncepta građanskog prava. Jedino na toj osnovi je moguće unapređenje samog procesa menadžmenta iz čega izrasta potreba i dinamika procesa unapređenja kvaliteta korporativnog upravljanja i korporativne društvene odgovornosti, što izrasta iz kontinuiranog unapređenja poslovnih performansi preduzeća u Srbiji. Za postizanje navedenog potrebno je značajno unapređenje kvaliteta revizije, interne revizije, uloge regulative u domenu korporativnog upravljanja i društvene odgovornosti, uz poštovanje uloge i interesa primarno akcionara i ostalih stejkholdera.

Autori su ovim radom nastojali da ukažu na konstanto prisustvo sve više rastuće potrebe reintegracije Srbije u svetske tokove i uključivanja u EU. Takva orijentacija je prihvatila opciju tranzicije na regulatorni okvir MSFI sa naglascima i taktom koji diktiraju institucije EU, što jeste put kroz veoma kompleksnu, dugotrajnu i osetljivu reformu obračunskog sistema, uz uvažavanje nacionalnih istorijskih i ekonomskih specifičnosti Srbije. Reforma u oblasti obračunskog sistema doprinosi poboljšavanju kvaliteta finansijskih informacija za šta je po našoj oceni prvi bazični kvalitativni kriterijum blagovremenost. Orijentacija prethodne tri vlade Republike Srbije, ali i sadašnje vlade jeste verbalno za reformu obračunskog sistema i uvođenje MSFI, uz sagledavanje brojnih prednosti za preduzeća, ali se uočava i veliko bežanje od suočavanja sa problemima koji nisu ništa manji, ali nisu predmet naših istraživanja. U osnovi, autori smatraju da uvođenje i bezrezervna implementacija MSFI vodi ka privlačenju stranih direktnih investicija i jačanju domaćih finansijskih investicija posredstvom berzi i direktno u fizička ulaganja, uz potencijalni pozitivni uticaj na snižavanje troškova finansiranja. Na drugoj strani činjenica da je značajan deo ekonomije Srbije u sivoj zoni nelegalnih i ilegalnih transakcija otvara pitanje primene MSFI u celoj privredi, pa stoga i ograničenog uticaja i efekata koji su predviđeni, a izostaće verovatno. Uvođenje MSFI podrazumeva veoma visoke troškove obrazovanja, IT, uvođenja, implementacije i sl. Sa druge strane, takav tip ulaganja unutar preduzeća unapređuje kvalitet i efekte procesa menadžmenta, mogućnost uvođenja strateškog i operativnog menadžmenta kao osnove korporativ-

nog upravljanja. Govoriti o korporativnom upravljanju i društvenoj odgovornosti u firmi koja nema kvalitetno finansijsko izveštavanje na osnovu MSFI i na tome izuzetan menadžment, moguće je samo kao neka vrsta ispraznog razmišljanja, ali u praksi tako nešto ne postoji i verovatno i sigurno nikada i neće postojati. Istraživali smo brojne elemente koji utiču na kvalitet informacija u finansijskim izveštajima, pri čemu su u centru bila pitanja blagovremenosti, koja do sada prema našim istraživanjima u teoriji i naučnoj literaturi u Srbiji nisu bila pokrivena. Smatramo da smo ovim bar ukazali na potrebe daljih istraživanja uticaja aspekata blagovremenosti na kvalitet finansijskih izveštaja, jer se time dinamički usklađuju aspekti konvergencije nacionalnih obračunskih sistema i metoda njihove transformacije, kao i stepen i kvalitet informacije koje treba da budu predmet obelodanjivanja i revizorskog izveštavanja.

Potrebe za bržim i izvesnijim procesom kvalitetne reforme obračunskog sistema u notnom ključu MSFI/EU rastu, ali kojim će pravcem, dinamikom i rezultatima ići biće determinisano političkim okruženjem i odlukama.

REGULATORY FRAMEWORK FOR FINANCIAL REPORTING IN SERBIA

Milosevic Sandra

Kikanovic Ramiz

Abstract: *This paper deals with matters related to the regulatory framework for financial reporting in Serbia. For Serbia, as a country which is still in the process of transition and has not yet implemented the necessary reforms and created market institutions, financial reporting and accounting reforms are one of the key items in the process of creation of the new market environment for business operations of firms, investments, faster economic growth and efficient functioning of the public sector and financial regulatory systems. The regulatory framework of financial reporting in Serbia includes consideration of the development and results of models and standards for the disclosure of financial information in Serbia (which has been a country in transition since 2001) which implies help from international donors. The paper emphasizes the directions and needs for further reforms and development of accounting and auditing in Serbia, while the results of the so-far reforms have been evaluated with a view and criteria of future needs and needs for the improvement of corporate governance standards. That approach enabled observation of plans, actions and proposals*

for further reforms in terms of revealing and publicizing financial information in financial reports in Serbia. Speaking of the regulatory framework, a very significant aspect is the aspect of timeliness of financial reporting and audit reports in Serbia which has to be analyzed based on contemporary literature and using the appropriate methodological framework. In fact, this model must be attested in practice with a view to making recommendations in the area of quality improvement of timely disclosure of financial information in Serbia. Although timeliness is undoubtedly a very important aspect of financial reporting, it will not be addressed in greater detail by the authors of this paper. The authors of this paper mainly deal with the issue of regulatory financial framework in Serbia. In the concluding part, authors analyze the regulatory framework of financial reporting with all its advantages and disadvantages, while also offering suggestions for its improvement in the future.

Key words: *regulatory framework for financial reporting, international financial reporting standards – IFRS, Serbia, timeliness, corporate governance*

LITERATURA

1. *Accounting Reform and Institutional Strengthening for SME Development in Western Balkans.* (2012). World Bank CFFR – Centre for Financial Reporting Reform.
2. Asser, T. M. C. (2001). *Legal Aspects of Regulatory Treatment of Banks in Distress*, Washington D.C., International Monetary Fund.
3. Bagaeva, A. (2008). *The IFRS and Accounting Quality in Transition Economy: A Case of Russia*, Rotterdam, Erasmus Universitet Rotterdam; Erasmus Research Institute of Management.
4. Dedeić, P. (2004). Korporativno upravljanje i ekonomija kriminala. *Pravni život*, 53 (11), 151–160.
5. Dedeić, P. (2007). Investicioni savetnici: pogled iz ugla američke regulative. *Pravo i privreda*, 44 (5–8), 951–956.
6. Dedeić, P. (2009). *New Technologies and Corporate Governance: legal challenges for Serbia*, Madrid, Derecho del sistema Financier y tecnologia, Marcial Pons.
7. *Discussion Paper Year-end Financial Reports Improving Communication.* (2000). Accounting Standards Board. Preuzeto sa: <http://www.asb.org.uk>.
8. *Doing Business 2014. Economy Profile: Serbia: Comparing Business Regulations for Domestic Firms in 189 Economies (11th ed.)* (2013). Washington DC, The World Bank; The International Finance Corporation.

9. *Ease of Doing Business in Serbia*. (2012). Doing Business. Preuzeto sa (datum pristupa 7.10.2012): <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/serbia/>
10. Gielen, F., Gascoyne, M., Nagy, D., Wallace, N. (2005). *Report on the Observance of Standards and Codes – Serbia and Montenegro – Republic of Serbia*. Preuzeto sa: http://www.worldbank.org/ifa/rosc_aa_serb_eng.pdf.
11. Guiggiola, G. (2010). IFRS Adoption in the E.U. Accounting Harmonization and Markets Efficiency. *International Business and Economics Research Journal*, 9 (12), 99–112.
12. Izveštaj o poštovanju standarda i propisa (ROSC) Srbija i Crna Gora – Republika Srbija. (2005). Svetska Banka. Preuzeto sa: http://www.worldbank.org/ifa/rosc_aa_serb_serb.pdf
13. Janković, S., Ljutić, Ž. B., Klikovac, A. (2009). The challenges in complying with European Union's Audit regulation in two non-EU Countries. U: *7th International Conference on Accounting and Finance in Transition, European & Asian Experience and Public Policy Considerations, 23–25. July 2009, London*.
14. *Korporativno upravljanje: priručnik*. (2009). Beograd, IFC.
15. Le, T., Barbu, E. (2010). *Accounting as Catalyst of Economic Transition: An Overview of the Twenty-year Progressioion form a Communist to a Capitalist Accounting System*, Grenoble, Unité Mixte de Recherche CNRS /Université Pierre Mendes.
16. Ljutić, Ž. B. (1999). *Investicije. Osnove berzanskog i bankarskog poslovanja* (2. izd.), Beograd, Magistar biznis administracije – MBAPress.
17. Ljutić, Ž. B. (2001). *Investicije. Osnove berzanskog i bankarskog poslovanja*, Beograd, MBA Press.
18. Ljutić, Ž. B. (2002). *Bankarske i berzanske operacija i regulativa u izmenljivoj privredi*, Beograd, Pravni fakultet.
19. Ljutić, Ž. B. (2004). *Bankarsko i berzansko poslovanje*. Beograd: Magistar biznis administracije-MBA Press.
20. Ljutić, Ž. B. (2006). Društvena odgovornost privrednih društava. *Pravo i privreda*, 43 (5–8), 114–121.
21. Ljutić, Ž. B. (2012). *Uticaj napomena na kvalitet finansijskog izveštavanja*. U: R.Stojanović (ur.), *43. simpozijum Računovodstvo i poslovne finansijske u savremenim uslovima poslovanja 24–26.maj: Ekonomsko – finansijska kriza i računovodstveni sistem* (str. 220–241), Zlatibor, Savez računovođa i revizora Srbije.

22. Ljutić, Ž. B., Bošnjak, J. (1995). *Rečnik računovodstvenih termina englesko-srpski*, Beograd, Panda Graf.
23. McGee, R. W. (2010). *Accounting Reform in Transition and Developing Economies*, New York, Springer.
24. McGee, R. W., Igoe, D. N. (2008). *Corporate Governance and the Timeliness of Financial Reporting: A Comparative Study of Selected EU and Transition Economy Countries*. Preuzeto sa: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1131331>
25. *O Komori*. (2012, oktobar, 5). Beograd, Komora ovlašćenih revizora. Preuzeto sa: http://www.kor.org.rs/o_komori.asp
26. *Odluka o obrazovanju Nacionalne komisije za računovodstvo*. (2006). Službeni glasnik Republike Srbije br. 46/06.
27. Ristić, Ž., Ljutić, Ž. B. (1990). *Finansije preduzeća: Teorija i politika poslovnog finansiranja*, Beograd, Savremena administracija.
28. Van Greuning, H. (2011). *Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja*, Beograd, Savez računovođa i revizora Srbije.
29. *Zakon o privrednim društvima*. (2011). *Službeni glasnik RS*, br. 36/2011 i 99/2011
30. *Zakon o računovodstvu i reviziji*. (2006). *Službeni glasnik RS*, br. 46/06 i 111/09